

Тематичний розділ: Проблеми мовознавства та міжкультурної
комунікації

І. Л. Гуменюк

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри практики англійської мови
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

**ЗАКОНОМІРНОСТІ ІНТОНАЦІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ
МІСЬКИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ
ПРОЗИ**

Статтю присвячено вивченню динамічних закономірностей інтонаційного оформлення міських пейзажних описів англомовної художньої прози. Наведено результати акустичного аналізу варіювання маскимуму інтенсивності та його локалізації, рівня, діапазону, інтервалу інтенсивності у згаданих вище фрагментах.

Ключові слова: міські пейзажні описи, англомовна художня проза, акустичний аналіз, діапазон інтенсивності, інтервал інтенсивності, локалізація маскимуму інтенсивності, маскимум інтенсивності, рівень інтенсивності.

Постановка проблеми. Наукова практика засвідчує [4; 6, с. 114-122], що дослідження просодичних особливостей реалізації пейзажних описів англомовної художньої прози вимагає комплексного підходу з урахуванням їхніх лінгвістичних ознак, які систематизовано нами у працях [1, с. 21-24; 3, с. 165-169]. Крім того, виходячи з необхідності врахування ролі лінгвальних засобів всіх мовних рівнів в інтонаційному оформленні згаданих описів,

побудовано модель графічної інтерпретації взаємодії засобів різних рівнів мови в актуалізації англomовних пейзажних описів [2, с. 161-165], яка передбачає тісну взаємодію мовних одиниць лексичного, граматичного й фонетичного рівнів у структурі пейзажного опису під час його розгортання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових джерелах досить широко висвітлені питання визначення пейзажних описів як однієї з композиційно-мовленнєвих форм [7; 11], систематизації їхніх лінгвістичних ознак [12; 13; 15], вивчення структури й лексичного наповнення [9; 13], а також функціонування [8; 10; 14] міських краєвидів. Однак задля всебічного й вичерпного розгляду лінгвістичної природи пейзажних описів необхідно дослідити їхню просодичну складову, а саме їхні динамічні характеристики.

Мета статті. Встановлення динамічних закономірностей інтонаційного оформлення міських пейзажних описів англomовної художньої прози шляхом акустичного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Цілком природно, що в рамках загальної проблеми дослідження специфіки описових текстів важливу роль покликані відігравати результати експериментально-фонетичного дослідження інтонації пейзажних описів англomовної прози. Програмою і методикою експериментально-фонетичного дослідження інтонації пейзажних описів англomовної художньої прози [2, с. 161-165] передбачалася послідовність виконання певних його етапів, одним з яких був акустичний аналіз їхніх просодичних параметрів. Саме інструментальний аналіз дає змогу виявити провідні інтонаційні ознаки пейзажних описів, серед яких ми відзначаємо їхні динамічні параметри (максимум інтенсивності та його локалізація, рівень, діапазон, інтервал інтенсивності) й емоційно-прагматичний потенціал, який є значущим критерієм створення сугестивного впливу на слухача та певної реакції на прослухані описи [5, с. 186-191].

Обробка результатів дослідження дозволила з'ясувати частотні особливості варіювання максимуму інтенсивності. Встановлено, що при загальній

тенденції домінування максимальної зони інтенсивності в усіх міських описах *статичні* описи характеризуються значно меншою долею зони великого рівня інтенсивності (19,28%), що зареєстровано в інтоногрупах (далі ІГ), яким невластивий пік інтенсивності, притаманний всьому опису. *Статично-динамічні* пейзажні описи вирізняються подібним розподілом даних максимуму інтенсивності на їхніх ділянках, за яким статичні частини тяжіють за частотою великого й максимального рівнів інтенсивності (25,78% і 74,22% відповідно) до статичних описів, а динамічні (9,55% і 90,45% відповідно) – до однойменного виду міських описів. Це характеризує їхню амбівалентну природу. *Динамічні* фрагменти маркуються наявністю лише максимальної зони (100,00%) аналізованого параметра, що свідчить про їхній середній і високий рівень емоційно-прагматичного потенціалу.

Піки локалізації максимуму інтенсивності припадають на перший наголошений склад ІГ та ядерний склад термінальної ритмогрупи. При цьому в усіх пейзажних описах міста найвищі показники максимуму інтенсивності зафіксовано саме в термінальній ритмогрупі.

Зазначена закономірність притаманна всім міським пейзажним описам з варіюванням його показників на різних ділянках інтонаційного контуру. Так, *статичним* описам властиві найвищі показники локалізації максимуму інтенсивності у термінальній ритмогрупі (35,33%). Наступною за цим показником є перша ритмогрупа (32,22%). На другу ритмогрупу припадає значно менша частка максимуму інтенсивності, піки якого локалізуються на наголошених складах, актуалізованих зі спеціальним підйомом, кінетичним тоном або які є наголошеним складом ковзної, скандентної, поступово спадної східчастої шкали з порушеною поступовістю, де зафіксовані також високі показники інтенсивності та ЧОТ. Наприклад: " 'Thunder `banged over head, § and 'now the ,rain § be'gan to ↑pour •down `harder.||" [18, с. 294]. У наведеному описі міста піки максимуму інтенсивності та ЧОТ зафіксовано на лексемах `banged,

↑*pour* та *'harder*, які сприймаються на прецептивному рівні як такі, що актуалізуються з підвищеною або високою гучністю.

За розподілом показників локалізації максимуму інтенсивності на такті (29,08%) і ядерному складоносіві (36,17%) *статично-динамічні* пейзажні описи наближені до статичних міських описів. Отримані дані локалізації максимуму інтенсивності в аналізованих фрагментах свідчать про те, що ІГ оформлюються низькими й середньо підвищеними алотонами спадного й висхідного тонів з малою або середньою швидкістю зміни їх руху.

Динамічні міські пейзажні описи при збереженні тенденції до локалізації максимуму інтенсивності на першому наголошеному складі та на ядерному складоносіві відрізняються від попередньо розглянутих видів найвищим відсотком (40,00%) піку інтенсивності у термінальній ритмогрупі, що пов'язано з функціонуванням високих і середньо підвищених спадного й висхідного термінальних тонів з великою швидкістю зміни їх руху.

Максимальний рівень інтенсивності є домінуючим показником усіх міських пейзажних описів, особливості варіативності якого залежать безпосередньо від його наявності/відсутності у певній інтоногрупі всього опису. Так, великий рівень цього параметра зареєстровано в ІГ або низці ІГ описів, з піком інтенсивності нижчим, ніж в описовому фрагменті в цілому. У свою чергу, його максимальний рівень наявний в ІГ, пік інтенсивності якої збігається з піком інтенсивності всього пейзажного опису.

Міським пейзажним описам притаманне розташування піків інтенсивності на такті та в термінальній ритмогрупі при найвищих показниках в останній. Тенденція до зростання показників інтенсивності на цій ділянці інтонаційного контуру спрямована від статичних (35,33%) до статично-динамічних (36,17%) і динамічних (40,00%) описів. Це пояснюється розташуванням на аналізованій ділянці піків інтенсивності та ЧОТ, що на перцептивному рівні сприймається як оформлення високими або середньо підвищеними спадними й висхідними термінальними тонами з великою швидкістю зміни напрямку їх руху, переважанням у динамічних описах усіченої шкали, через подрібнене

членування речень на короткі ПГ. Така просодична організація сприяє зростанню ролі динамічної складової в описах, що, у свою чергу, приводить до зростання ступеня їхньої емоційності. Наступною ділянкою за рекурентністю максимуму інтенсивності є такт, де зафіксовано дещо нижчі показники локалізації її максимуму.

Характерне варіювання діапазону інтенсивності із домінуванням у розширеній і середній зонах при низькій частоті звуженої і вузької зон притаманне майже всім міським пейзажним описам. Так, *статичні* пейзажні описи актуалізуються в зонах широкого, розширеного й середнього діапазону інтенсивності з незначною перевагою останнього (25,00%, 24,5% і 27,5% відповідно). Звужений і вузький діапазон мають значно нижчі показники (16,00% і 7,00% відповідно).

Статично-динамічні міські описи вирізняються наявністю статичних і динамічних ділянок у їхній структурі, де дані аналізованого параметра варіюються: у статичних частинах переважають розширений і середній діапазон (25,00% і 24,60% відповідно). Наступною є зона звуженого (18,00%) діапазону інтенсивності. Показники діапазону інтенсивності у вузькій зоні несуттєві (11,00%) і зафіксовані лише на статичних ділянках. На відміну від статичних, динамічні ділянки описів цього виду вирізняються значною перевагою широкого (38,5%) і розширеного діапазону (28,5%). Нижчі показники притаманні зонам середнього і звуженого діапазону інтенсивності (17,70% і 14,30% відповідно).

Динамічні пейзажні описи маркуються домінуванням діапазону інтенсивності у широкій і розширеній зонах (45,00% і 35,00% відповідно).

Зростання показників діапазону інтенсивності відбувається в міських описах таким чином: статичні → статично-динамічні → динамічні. При цьому статичність міських пейзажних описів забезпечується перевагою середнього й розширеного діапазону інтенсивності у статичних описах і статичних ділянках статично-динамічних описів, у той час, як зростанню динамічності й підвищенню рівня емоційності сприяють вищі показники розширеної і широкої зон

інтенсивності в динамічних описах та на динамічних ділянках статично-динамічних описів.

Стики "передтакт – такт" і "шкала – ядро" характеризуються найвищими показниками рівня інтенсивності при значно нижчих її числових даних між першою і другою ритмогрупами.

Статичним описам притаманне домінування високого рівня інтенсивності з рівновеликими частками середнього його різновиду на межі між передтактом і тактом та передтермінальною ділянкою і термінальною ритмогрупами (45,59% і 42,65% відповідно). На стику між ненаголошеними складами й початком шкали зафіксовано нижчі показники (27,45%) низького рівня інтенсивності. При цьому на цій ділянці статичних описів локалізується найвищий показник низького рівня інтенсивності (58,95%). На стику між першою і другою ритмогрупами зареєстровано найменшу частоту середнього і низького рівня інтенсивності (11,76% і 11,93% відповідно).

У *статично-динамічних* фрагментах переважають середній (44,88%) і високий рівні інтенсивності між передтактом і першим наголошеним складом ІГ (37,04%). Наступною за рекурентністю ділянкою інтонаційного контуру є стик між передтермінальною і термінальною ритмогрупами, на якій зафіксовано достатньо високі показники середньої та низької зон аналізованого параметра з домінуванням останньої (48,87% і 61,70% відповідно). Щодо переважання низького рівня інтенсивності на аналізованій ділянці, то це свідчить про наявність мінімальної інтенсивності в кінці статичної ділянки опису, за якою слідує динамічна ділянка з піком інтенсивності на її початку. Дещо нижчі показники середнього рівня на вказаній ділянці інтонаційного контуру пояснюються оформленням фінальних ІГ статичної частини середньо підвищеним спадним або висхідним термінальними тонами з великою швидкістю зміни напрямку їх руху. У таких ІГ передтермінальна ділянка актуалізується з незначним піком інтенсивності, а подальше підвищення рівня інтенсивності до середнього відбувається завдяки локалізації на ядерному складоносіві великого максимуму інтенсивності (піка інтенсивності всієї статичної частини). Стик між

першою і другою ритмогрупами характеризується незначними показниками середньої і низької зон досліджуваного параметра (6,25% і 8,52% відповідно), що пояснюється більшим ступенем промінантності наголошеного складу другої ритмогрупи, актуалізованого, зазвичай, спеціальним підйомом, термінальним тоном або є одним із наголошених складів ковзної шкали.

Динамічні пейзажні фрагменти відрізняються від описаних вище рівнозначними числовими показниками середнього і низького рівнів інтенсивності (56,52% і 56,82% відповідно) та переважанням високого рівня (61,84%) на стику передтермінальної й термінальної ритмогруп, що виділяє її як найбільш функціонально значущу частину інтонаційного контуру в наведеному прикладі:

"*The \wind \rushed \past my _ears\x and \blew the \hair \off my \forehead.|| I could \smell the \salten \air,| \sharp\x and \tart.|| The \surf \pounded,| the \waves were like \foamed \black \glass.|| I \kicked \off my \rubber \sandals| and \pounded a \cross the \sand \barefoot,| not \minding the \sharp \digs of an oc\casional \shell.|| My \blood \roared.||*" [17]. Домінування високого рівня інтенсивності саме на цій ділянці пов'язане з маркуванням ядерних складоносців піками максимальної інтенсивності, їхнім оформленням високими спадними (*\sharp\x and \tart...*, *...\glass, ...roared*) й середньо підвищеними (*...\sandals*) висхідними термінальними тонами з великою швидкістю зміни їх руху. На перцептивному рівні ці ПГ сприймаються, зазвичай, як такі, що реалізуються з підвищеною гучністю й прискореним темпом.

Наступним за функціональною значущістю є стик між передтактом і тактом, де зафіксовано майже рівні показники середньої і низької зон зазначеного параметра, що свідчить про реалізацію початку ПГ, яка не містить нової важливої інформації і не є кульмінаційною (опис бурхливого стану природи, значні неочікувані зміни, перехід від спокою до бурі, урагану, виверження вулкану тощо).

Ділянка "1 – 2 ритмогрупи" маркується нижчою частотою вказаних вище зон рівня інтенсивності (30,43% і 32,95% відповідно), де його піки локалізуються на

наголошеному складі другої ритмогрупи ковзної або поступово спадної східчастої шкали з порушеною поступовістю. Ця ритмогрупа може також бути оформленою термінальним тоном, якому передує внутрішньосинтагменна пауза, завдяки чому акцентується увага слухача на семантично вагомих лексемах або емоційних центрах ІГ.

З викладеного очевидно, що рівень інтенсивності міських пейзажних описів є релевантною просодичною ознакою, яка розрізняє аналізовані уривки за їхньою видовою належністю.

Основні закономірності функціонування інтервалу інтенсивності у міських пейзажних описах полягають у його збільшенні на ділянці "передтакт – такт" та його зменшенні на стику "шкала – ядро" в усіх фрагментах цього типу. Частота цього параметра змінюється залежно від належності опису до певного виду. Так, *статичним* описам притаманне розширення інтервалу інтенсивності на стику між передтактом і тактом (35,24%) та першою і другою ритмогрупами (13,47%). Ділянка "шкала – ядро" маркована значним зменшенням інтервалу інтенсивності (71,53%).

Статично-динамічним описам також властиві розширення інтервалу інтенсивності між передтактом і тактом та його звуження на стику між шкалою і ядром, які маркуються найвищими показниками інтервалу інтенсивності (44,44% і 89,74% відповідно).

Динамічним описам притаманне звуження інтервалу інтенсивності на стику першої і другої ритмогруп (20,94%). При цьому інші ділянки інтонаційного контуру цих описів максимально наближені за показниками ("передтакт – такт" 32,93%; "шкала – ядро" 60,46%) до показників варіювання інтервалу інтенсивності у статичних описах. Ділянка "передтакт – такт" усіх видів міських описів вирізняється розширенням інтервалу інтенсивності з перевагою у статично-динамічних описах. Це пояснюється виділенням усього опису підвищеною або високою гучністю ініціальних ІГ задля виокремлення початку опису та медіальних ІГ, які є переходом від статичної до динамічної ділянки у статично-динамічних описах.

Стик між першою і другою ритмогрупами вирізняється найменшими показниками інтервалу інтенсивності в усіх міських описах. При цьому для статичних і статично-динамічних описів властиве розширення інтервалу інтенсивності, в динамічних – зафіксовано його звуження. Наступний приклад наочно ілюструє варіювання інтервалу інтенсивності: "...on which the [˘]waters [˘]chafed and [˘]dashed,§ the [˘]wild, [˘]year [˘]through,§ there [˘]stood a [˘]solitary [˘]lighthouse. || [˘]Great [˘]heaps of [˘]sea-weed§ [˘]clung to its [˘]base...||"[16, с. 50]. Розширення інтервалу між першою і другою ритмогрупами є результатом вимовляння другої ритмогрупи з більшою інтенсивністю, наголошений склад якої виділений спеціальним підйомом ([˘]solitary) або є ділянкою ковзної шкали ([˘]chafed), а його звуження пояснюється тим, що друга ритмогрупа динамічних описів є фінальною у передтермінальній ділянці, а тому природно реалізується з нижчою інтенсивністю, ніж термінальна ритмогрупа. При загальному зменшенні інтервалу інтенсивності на межі між передтермінальною ділянкою інтонаційного контуру і термінальною ритмогрупою статично-динамічні описи характеризуються найвищим показником інтервалу інтенсивності, зареєстрованим між фінальною інтонаційною статичної ділянки й ініціальною інтонаційною динамічної.

Висновки та пропозиції. Результати акустичного аналізу дозволяють стверджувати, що динамічні параметри (рівень, діапазон, зміна інтервалу інтенсивності та локалізація її максимуму на різних ділянках інтонаційного контуру) є функціонально значущими просодичними ознаками, варіювання показників яких уможлиблює розрізнення міських пейзажних описів за видовою належністю й рівнем їхнього емоційно-прагматичного потенціалу. Міським пейзажним описам притаманна максимальна зона максимуму інтенсивності з її локалізацією у першій ритмогрупі та на ділянці "ядро – затакт". При цьому, показники локалізації згаданого параметра на останній з указаних ділянок зростають залежно від ступеня динамічності описових фрагментів у такій прогресії: статичні → статично-динамічні → динамічні

уривки. Така тенденція зберігається при розподілі даних діапазону, рівня та інтервалу інтенсивності на функціонально значущих ділянках інтонаційного контуру. Статичні пейзажні описи вирізняються переважанням середнього діапазону, у той час як у статично-динамічних і динамічних уривках зростає доля розширеної та широкої зон діапазону інтенсивності. Найпомітніше варіювання рівня й інтервалу інтенсивності відбувається на ділянках "передтакт – такт" і "шкала – ядро". На цьому тлі статичні описи вирізняються низьким і середнім рівнем параметра, а у динамічних і статично-динамічних (динамічні ділянки) помітно зростає доля високого рівня інтенсивності. Крім того, зменшення її інтервалу виокремлює статично-динамічні та статичні міські описи й свідчить на користь їхньої статичної природи. Динамічність пейзажних описів міста забезпечується збільшенням інтервалу та розширенням діапазону інтенсивності.

Подальші перспективи вбачаються в аналізі досліджуваних акустичних параметрів на матеріалі описів іншої типової або видової належності, а також визначення їхньої ролі у просодичному оформленні описових текстів на матеріалі художньої прози одно- або різносистемних мов.

Список використаної літератури:

1. Гуменюк І. Л. Варіювання рівня емоційно-прагматичного потенціалу в англійських прозових описах природи. *Science and Education a New Dimension. «Philology»*. 2014. Vol. II (4). Issue 24. P. 21-24.
2. Гуменюк І. Л. Експериментально-фонетичне дослідження англійських прозових описів природи. *Вісник Черкаського університету. Серія : «Філологічні науки»*. 2011. Вип. 213. С. 161—165.
3. Гуменюк І. Л. Систематизація ознак описів природи сучасної англійської прози. *Наукові записки. Серія : «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2009. Вип. 96 (2). С. 165—169.
4. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання. Київ, 2001. 351с.

5. Калита А. А., Тараненко Л. І. Перцептивна й інструментальна оцінки емоційно-прагматичного потенціалу висловлень. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: «Філологічні науки: Мовознавство»*. 2012. Вип. 24 (249). С. 186-191.
6. Taranenko L. Correlation of the English Fairy Tale's Plot Structure and its Prosodic Organisation. *Advanced Education*. 2017. № 7. P. 114-122. DOI: [10.20535/2410-8286.105385](https://doi.org/10.20535/2410-8286.105385).
7. Белецкий А. И. В мастерской художника слова. Москва, 1989. 159 с.
8. Богданова І. В. Функціонально-семантична категорія локативності у сучасній російській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 1998. 208 с.
9. Вазбуцкая К. Г. О характере структуры статического описания. *Стилистика художественной речи*. 1973. Вып. 1. С. 74—83.
10. Гареева Л. Н. Функции пейзажа в романах И. С. Тургенева "Дворянское гнездо" и "Накануне". Вестник Воронежского государственного университета. Серия: «Филология. Журналистика». 2012. № 1. С. 33—39.
11. Калинюк Е. А. Композиционно-речевая форма "описание" в научно-фантастическом тексте (на материале научно-фантастических произведений английских и американских авторов 20 ст.): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса, 1999. 211 с.
12. Ковалёва Т. П. Лингвопоэтические особенности изображения вещного мира в английской художественной прозе 18—20 вв. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Київ, 2000. 226 с.
13. Пасічник Г. П. Лексико-семантичні та структурні особливості тематично-описового дискурсу "природа" у творах письменників 18 — поч. 20 ст. : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2005. 212 с.
14. Плотникова С. Н. О функционировании описательных контекстов художественной прозы. *Проблемы лингвистического анализа текста*. 1980. С. 52—60.
15. Эпштейн М. Н. "Природа, мир, тайник вселенной...": система пейзажных образов в русской поэзии. Москва, 1990. 303 с.

16. Dickens Ch. The Christmas Books. London, 1994. 234 p.

17. King S. Selected Stories. <http://free-books.me/audio/hudozh/fantastica/63148-King-rasskazymp3>

18. King S. The Green Mile. London, 2007. 384 p.

Гуменюк И. Л. Закономерности интонационного оформления городских пейзажных описаний англоязычной художественной прозы

Статья посвящена изучению динамических закономерностей интонационного оформления городских пейзажных описаний англоязычной художественной прозы. Приведены результаты акустического анализа варьирования максимума интенсивности и его локализации, уровня, диапазона, интервала интенсивности в упомянутых выше фрагментах.

Ключевые слова: англоязычная художественная проза, акустический анализ, городские пейзажные описания, диапазон интенсивности, интервал интенсивности, локализация максимума интенсивности, максимум интенсивности, уровень интенсивности.

Humeniuk I. L. The Intonation Patterns of Urban Landscape Descriptions in English Prose

The article advances the investigation of dynamic patterns in the intonation organisation of urban landscape descriptions in English prose. The acoustic analysis results of variation of intensity maximum and its localization, intensity level, range, interval in the aforementioned fragments, are presented.

Key words: urban landscape descriptions, acoustic analysis, English prose, intensity interval, intensity level, intensity maximum, intensity range, localization of intensity maximum.